

Miért nem?

Az ES január 12-i számában Szekrényesy Júlia *Zenéről indultosan* címmel ismerteti a Zeneműkiadó *Miért igen, miért nem?* című kiadványát, amelynek anyaga — muzsikuskok állásfoglalása a zenei közélet kérdéseiben — eredetileg a rádióban hangzott el. A recenzius szerint az íráskor témája: „a zenei nevelés fogyatékosága, a közönségről alkotott fellelengzős elképzelések, az olykor mechanikus énektanítás, a butácska zenemagyarázatok, a rossz iskolai tankönyvek, valamint a muzsikushány, a hangszerállomány szűkössége, a hangversenyélet aránytalansága”. (A kiemelés tőlem.) Nem akarok hinni a szememnek. Még egyszer, átfutom a könyvecské írásait, és ismételtelen megállapítom magamban, hogy ének-zene tankönyveinkről mindössze kettő szól, Czizgány György és Tari Lujzák, de egyikben sem olvasható, hogy tankönyveink rosszak. Hogyan is állíthatnák, hiszen távol áll tőlük az a szemantikus, helytelen gondolkodás, hogy egy tankönyv vagy jó vagy rossz, s ha nem jó, akkor csak rossz lehet. S nem is egy, hanem 15 általános iskolai és 2 gimnáziumi tankönyvről beszélhetünk! Azt is nagyon jól tudhatják, hogy a tankönyvek értékeléséhez nagy pedagógiai gyakorlatot igénylő, részletes és több oldalú elemzésre van szükség. Fent nevezett, igen tisztelt kollégáim azonban még óvatossággal lehetnek volna nyilatkozataikban. Nagyon jó dolog, hogy mindenki elmondhatja gondolatait a sajtóban, rádióban, tévében, tehát a legnagyobb nyilvánosság előtt, de ez nem kis felelősséggel jár, s azzal a kockázattal, hogy a nem kellően megalapozott, s indokolatlan általánosításokra hajlamos nézetekkel szemben másoknak ellenvéleményük lesz. Cz. Gy. érezhetően a rádió lehetőségeinek dimenziójában gondolkodik („a legnagyobb baknak, a legmegragadóbb remekműveknek minden évben hangzaniuk kell...”), amellel félreérti a tankönyv funkcióját, amikor a készségfejlesztés elméleti és gyakorlati anyagát, amely a tankönyvből semmiképpen sem maradhat ki, szembe állítja a szerinte hiányzó zenehallgatási anyaggal; ezt azonban a tanterv által meghatározott keretben a tanár tervezésére lehet bízni. A „találomra fölcsapott” egyik tankönyv anyagát eléggé elnagyoltan, mondhatnám: felületesen ismerteti, mégis messzemenő következtetéseket von le belőle. Az viszont igaz, hogy a Chopin-, Praetorius-, Brahms- és Mozart-szemelvények (a névsort még bővíteni lehetne) a szerzőkre nem jellemzőek. Nagy kár, de ezen — sajnos — nem tudunk segíteni. A zene nagy mesterei bizony elég kellemetlen helyzetbe hozták századunk tankönyvíróit azzal, hogy nem komponáltak oszálykeretben is könnyen énekelhető — s amellel művésztükre jellemző (!) — vokális darabokat tanköteles korú gyermekek számára. T. L., fiatal énekzene szakos tanár, „tudományos pályakezdő”, valószínűleg még sok mindenről nem tud, nemcsak arról, hogy „a tananyag előkészítésekor bárkit is megkérdeztek volna az aktív népzene-kutatók közül”. Az általános iskola felső tagozatának ének-zene tankönyvet annak idején elsőnek merítették Járdányi Pál Magyar népdaltípusok című kétkötetes gyűjteményéből (Budapest, 1961). Tankönyveink nem két-három évre készülnek, s így keresztülvihetetlen, hogy a tudományos kutatással lépést tartsanak. Az utolsó évtized népzene-tudományi eredményei majd a következő reform során készíthető tankönyvekben fognak tükröződni. Abból, hogy valaki nem felel meg a tankönyv koncepcióját, még nem következik, hogy hiányzik is „a megfelelő koncepció”. T. L. sommásan elmarasztalja azokat, akik a tananya-

got összeállították (ez persze nemcsak tankönyvi, hanem tantervi kérdés is). Kijelentései súlyosak, ellentmondásra, vitára készítetnek; de ahogyan a problémák felvetése, úgy megoldásuk módja sem intézhető el egy-két mondatral, a tárgyilagosság sérelme nélkül.

Miért nem lehet ezeket a kérdéseket először szűkebb szakmai körben, a közvetlenül érdekelt bevonásával megvitatni, a zenetudomány és -pedagógia legtapasztaltabb, legilletékesebb szakembereinek véleményét összeegyeztetni? Aki úgy gondolja, hogy van mondanivalója a zenei nevelés kérdésében, miért nem írja meg azt tankönyveinket részletesen elemző komoly cikk keretében, figyelembe véve természetesen a tényeket és reális lehetőségeinket? Mindnyájunk közös ügyét, a magyar zenei művelődést nem azok szolgálják, akik egyéni véleményüket a rádió és a napi sajtó „szárnyára bocsátva” teszik közhírré, hanem inkább azok, akik — bár „csendben” — rámutatnak ugyan tankönyveink hiányosságaira (mert miért ne lehetnének hi-

nyosságok?) —, mint az utóbírálatokban részt vevő Bárdos Lajos, Frank Oszkár, Vikár László, és elismert gyakorló pedagógusok —, de mellesleg észreveszik bennük a jót is!

Szekrényesy Júlia azzal kezdi recenzióját, hogy ritkán olvashatunk ilyen bátor és meggyőző zenei publicisztikát. Hogy ki, mivel hagyja magát meggyőzni, az egyéni dolog; a bátorságot viszont — a tankönyveket érintő „értékelést” illetően — nem vonom kétségbe. De amennyire indokolatlan Cz. Gy. és T. L. sorai alapján rossz tankönyvekre gondolni, annyira logikus volna viszont, ha a „gyanútlan” olvasók a „rossz tankönyvek” kitételből a tankönyvírók és -szerkesztők rossz munkájára következtetnének. Erre alapot adni annyit jelent, mint tizenkét szakember felelősségétudatát kétségbe vonni!

Papp Géza

felelős szerkesztő,
(Tankönyvkiadó)

Tardi Sándor: Pár

Miért igen?

Felületes voltam? Akkori és mostani felületességem: igény a pontosságra. Helyzetem vállalva, mint szülő (s ha tetszik, mint zenei életünk egyik résztvevője) nyíltan elmondhatom, miért nem tetszik kislányom ének-zene könyve. A kettős cím is zavaró: az ének nem zene, vagy a zene nem lehet ének? Nem írtam, nem írok tankönyvbírálatot — ez nem az én dolgom. De a tankönyv sikere az én ügyem is.

Értve a tankönyv terveit, építkezését: dicsértem szerzőit. Mégis — hiszem — más szemléletű tankönyvre, előbb kalauzra volna szükség a hangzó, mindennapi zenei élet és a múlt remekműveinek táguzó világában. Ilyen várva-várt, színes, játékos könyve épp most jelent meg a szóban forgó tankönyv egyik írójának — óvodások, kicsi gyerekek számára.

Papp Géza kedves iróniával marasztalja el — persze az én nevemben — például Mozartot, mert nem írt megfelelő anyagot az iskolai zenei nevelés számára. No ha nem, üsse kő: lépjen a tanterv egyet afelé, amit írt...

Egyik-másik tankönyv ugyanis a készségfejlesztés módszereinek bravúrjait produkálja, de nem nevel elég ötletesen a zene szeretetére. Szakmai útra tereli a diákot; sok a gyakorlat és kevés a szellemes útjelző a hangversenytermi, operaházi élmény, a rádióban, hanglemezen hallható, vagy a játszható, énekelhető zene felé. Pedig a re-

mekművek: a tanköteles gyermekeké. A gyermek méltó és alkalmas a „felöltött” zene élvezetére. Zenei nevelésük se járjon gyerekcipőben.

Hetedikes lányom — nyilván az ő hibája — az idegen, ismeretlen dolgokat fogadó közönnyel hallgatta a rádióból áradó Smetana-zenét, a Moldvát. — Ti nem hallottátok soha a Moldvát? — és sorolni kezdtem még néhány népszerű remekművet. — Mi nem — hangzott a csodálkozó válasz —, mi a kvint-kört tanuljuk...

Tréfának szántam ezt az igaz epizódot, mert a mélyén mégiscsak rejtőzik valami kicsi tanulság.

Bizonyára Szekrényesy Júlia sem kívánta olvasóival elhitetni, hogy rosszak az iskolai tankönyvek. De írásainkból jogosan úgy érezhette, céljukat nem érik el, ha szakadatlanul meg nem újulnak. Bernstein hat, a Leonardo-film is: el kéne lenni azt, ami ezekben jó és vonzó... Nekem például az Élővilág tankönyv sokkal jobban tetszik, mint a zenei. Utóbbinál az élő zenei világ hiányzik.

Papp Géza, és író-szerkesztő társai felelősség-tudatában persze senki nem kételkedik. De hiszük, hogy a magyar művelődést a rádió és a sajtó szárnyain is lehet szolgálni, nemcsak csendben, magunk közt. Lehet és kell szolgálni, együtt: ellentétes véleményekkel is.

Czigány György

Humor

Megütött Nemes György legutóbbi Tünődéseinek „Humor, humorista” című részlete. Hadd mondjam el hát néhány ötletemet, nem is annyira Nemes írásával, inkább a humor egyéb vonatkozásaival kapcsolatban.

A humornak (az irodalomban és az életben) számtalan típusa lehetséges, néhányat találomra felsőrolók:

1. A plebejus, nyers kedélyesség (Shakespeare).
2. A drasztikus humor (Rabelais).
3. A súlyos humor (Byron).
4. A szelíd kedély (Dickens).
5. A jellemkomikum iróniája (Molière).
6. A dühös irónia (Swift).
7. A keserű irónia és öníronia (Heine).
8. Az intellektuális irónia (Thomas Mann).
9. A kihegyezett helyzetkomikum (Shakespeare: Tévedések vígjátéka).
10. A szójátékok.
11. A támadó szatíra (Voltaire).
12. A sziporkázó szatíra (Wilde).
13. A keserű szatíra (Bernard Shaw).
14. A groteszk humor (Sipulusz).
15. Az angolos nonsense-humor.
16. A robbanó humor (Karinthy).

Meghatározásaim nem egészen pontosak, de aki ismeri az említett szerzőket, tudja, hogy mire gondolok. Persze, mint a kategóriák általában, e típusok sem merevek, sokféle átmenet és keveredés lehet közöttük. Azt is tudom, hogy a humoroknak sokkal több típusa van, hiszen nem említettem Petőfi, Arany, Anatole France, Jókai, Mikszáth, Kosztolányi, József Attila, Nagy

Lajos, Szabó Dezső, Szomor Dezső, Molnár Ferenc, Rejtő Jenő humorát, hogy csak néhányról szóljak.

A humor, bármennyire értékeljük is, nem *conditio sine qua non*ja az irodalmi alkotás esztétikai értékének.

Nemes György sok mai magyar szerzőt felsorolt, s a régi magyar és nem magyar szerzők közt is sokan találunk humort: Homérosznál, Horatiusznál, Boccacciónál, Shakespearenél (többféle, legalább négy-öt típusú humort is), de Aiszkhülosz, Racine, Tolsztoj, Ady például teljesen humortalanok. Dosztojevszkijnél már — noha igazán tragikus író — van humor (Karamazov testvérek, Goljadjin úr hasonmása), és s van egy kifejezetten humoros műve, a Sztjepencsikovo és lakói. És mennyi a humor Goncsárov Oblomov-jában!

Közismert tény: minél kevésbé lokális, helyhez, időhöz, személyhez kötött a humor, annál időtállóbb. A múlt század nyolcvanas éveinek politikához kapcsolódó humorra például mosolyt sem fakaszt már belőlünk, és nem nevetünk az ötvenes évek idején keletkezett „underground” politikai vicceken sem.

A jó helyzetkomikum szerintem értékesebb a jellemkomikumnál. Shakespeare Tévedések vígjátékának kihegyezett helyzetkomikuma jobban mulattat, mint valamilyen fanyar jellemkomikum, amely egy idő után menthetetlenül elavul.

A szójáték — noha ezt többen vitatják — a humor egyik legértékesebb típusa, semmi esetre sem nevezhetjük „olcsó”-nak. A dolgok eredeti összefüggéseit villantja fel. Karinthy kérde valahol, félig komolyan: miért kapta nevét a „víg asztal”? Nos azért, mert víg asztal „vigasztal”.

„Mert a humor nem a mindennáron való nevetetés. Nem vadászat a csattanókra. Az igazi humorban néha (néha? csaknem mindig) egy csöpp keserűség is van, az örömben ürem — mint általában az életben” — írja Nemes György. A humor érzelmi hátterét sokszor — és helyesen — föltárták a kajánságot, a bosszúvágyat, a kárörömet, a keserűséget, a részvétet, az életörömet.

De van tisztán logikai, érzelmentes humor is, és talán ez a legmagasrendűbb. Közismert Karinthy megállapítása: „humorban nem ismerek tréfát”. De ezzel a kijelentéssel Karinthy csak a humor tartalmasságát posztulálta, nem feltétlenül érzelmi hátterét. Az ő humorra, bár érzelmileg sokszor erősen színezett, pusztán logikailag is megállja a helyét. Az „Így írtok ti”-n már akkor röhhögtem, mikor a karikírozott írókat még nem ismertem.

Ebben az értelemben a humor „vadászat a csattanókra”.

Deme László

Kosztóányi Ádám

Nyelvművelés

(Válasz helyett)

mindig „a pontosan, a tartalomnak, a közlési célnak és helyzetnek egyaránt árnyalataiban megfelelő” (rövidebben: az adekvát) formát keressük meg; nemcsak arra fordítva gondot, hogy akkor éppen mit akarunk mondani, hanem arra is, hogy akkor éppen kiknek (egyik front); nagyobb távon azon is munkálkodva, hogy a ma még lemaradott rétegeknek segítsünk közben az előbbre haladottakhoz hozzáemelkedni (másik front).

Telegdi Polgár István — azt sejtetvén: a nemzeti nyelv oly módon egységes, hogy nem tükrözi belső rétegződéssel a kultúráját — tulajdonképpen nem állásfoglalásomat vonja kétségbe, hanem a tárgyául szolgáló tényét. E kérdésben tehát nem is én vagyok illetékes válaszolni, hanem a történelem; — amelynek alakításá-

Telegdi Polgár Istvánnak (úgy hiszem: másokban is) gondolatokat indító írásával (ES, február 2.) nem kívánok részleteiben foglalkozni. A vitához legalábbis egyet nem értes kell közös alapként; a (kíméletesen szólva) félreértés nem elegendő.

Telegdi Polgár István — sajnálatomra, de talán nem az én hibából — épp azt nem értette meg cikkemből, hogy a nyelven belüli réteges elkülönülés (amelyet a szókinsben a fogalomanyag szakosodott szaporodása, a mondatalkotásban pedig a valóság megismerésének és tükrözésének műveltségi rétegeként eltérő mélysége és pontossága idéző elő nem vitatható, hanem tény. S minthogy e folyamat alapján véve előremutat, fejlődésellenes kísérlet volna a visszaszorítására törekedni, inkább számolni kell vele (egyik front); de — minthogy veszélyeket is rejt magában — nem jó szabadjárta hagyni, jobb arra törekednünk, hogy a mostaninál szűkebb mederbe fogjuk (másik front). Ezért ügyelnünk kell, hogy gondolatunk közlésére